

BILANCA KONCILSKE LITURGIJSKE REFORME

Zar je moguće praviti bilancu koncilske liturgijske reforme, kad se zna da ona još nije ostvarena? Unatoč tome, može se reći da su glavne smjernice koncilske liturgijske reforme već na djelu, a sam izvanredni organ, ustanovljen za provođanje liturgijskih ideja koncila: »Consilium ad exsequendam Constitutionem de sacra liturgia«, prestao je raditi i na njegovo mjesto nastupio je redoviti organ za liturgiju, naime, Kongregacija za bogoštovlje. To znači da se može dati neka bilanca koncilske liturgijske reforme. Neki su je zaista počeli stvarati, kao npr. A. G. Martimort (*Bilancio della riforma liturgica*, Milano 1974), kojega slijedimo u izlaganju.

Želeći doći do te bilance treba imati na pameti tri stvari: 1. liturgijsku reformu u sebi, 2. glavne smjernice koncilske liturgijske reforme i 3. ostvarivanje i uvjeti ostvarivanja koncilske liturgijske reforme.

1. Liturgijska reforma u sebi

Ne smije se zaboraviti da liturgijska obnova nije započela s II. vatikanskim saborom. Njoj su prethodili mnogi znanstveni radovi bez kojih uopće ne bi došlo do koncilske liturgijske obnove. Čak je ona bila na djelu za vrijeme Pija X., Pija XI. i Pija XII. No, obnova koju je započeo zadnji sabor nadilazi sve liturgijske obnove iz prošlosti, čak i obnovu koja se zbila koncem 16. vijeka, kao i onu koja se pripisuje Grguru Velikome. O njoj dovoljno govore sami liturgijski dokumenti, kojih je izdano više od 90. Kod same obnove tražilo se nadahnuće na prastarim izvorima, čak starijim od vremena Grgura Velikoga, i na duhovnom iskustvu istočnih liturgija, imajući u vidu duhovne potrebe današnjega vremena. Koncil naime određuje da se nove stvari uvađaju samo onda kad to traži istinska korist Crkve i uz uvjet da ti novi oblici na neki način organski izrastu iz prijašnjih liturgijskih oblika (usp. SC 23). Prema tome, s Koncilom nije nastala nova liturgija, kako neki misle, već je došlo do rasta na vjekovnome stablu Crkve.

Iznoseći bilancu liturgijske obnove potrebno je spomenuti dvije vrste kritika koje su upravljene na račun »Consilium-a«. Prva se odnosi na sukcesivno i fragmentarno donošenje liturgijskih dekreta. Zar nije bilo bolje, pitaju ti knjižari, zajedno objaviti sve nove liturgijske dekrete? To je bila želja kardinala Spelmana, koju je izrazio u koncilskoj auli 22. X. 1962. No, nju nije bilo moguće nikako ostvariti. Još i danas, naime, poslije rekao bih masakralnog rada od nekoliko godina raznih liturgijskih komisija, nisu dovršeni svi liturgijski dekreti. Da se

pak čekalo na skupno izdanje liturgijskih dekreta, cijeli katolički svijet bi živio u dugom iščekivanju koje su izazvali koncilske naredbe o liturgijskoj obnovi. Ne smije se također zaboraviti da je polagano i progresivno izdavanje liturgijskih dekreta imalo dvostruku korist: postupno privikavanje vjernika na promjenu i ispravak u novim dekretima onoga što se pokazalo nezgodnim i nedovoljnim u već objavljenim.

Druga vrst kritika odnosila se na same izdane liturgijske dokumente, i to sa strane liturgičara. I ona ne začuđuje. Svaka liturgijska obnova naime mora voditi računa o raznim aspektima i raznim mišljenjima. Ona se ne može ograničiti na jedan aspekt ni na jedno mišljenje nekog liturgičara. Osim toga, kad treba donijeti neku odluku povijesne važnosti, mnoga mišljenja, pa bila i opravdana, katkada se žrtvuju. U svakom slučaju veliko djelo, kao što je koncilska liturgijska obnova, uvijek sa sobom donosi manjkavosti i ograničenja koja se u budućnosti mogu ispraviti. Ali veličinu djela u cjelini, uza sve njegove nedostatke u pojedinostima, ne može se zanijekati.

2. Glavne smjernice koncilske liturgijske reforme

Prije nego li opišemo u čemu se sastoji veličina koncilske liturgijske reforme, bit će od koristi sjetiti se značajnih riječi koje je Pavao VI. izrekao 13. I. 1965.: »Treba voditi računa o tome da je na Koncilu nastala nova duhovna pedagogija, a to je velika novost. Nipošto se ne smijemo ustručavati da najprije postanemo učenici, a onda promicatelji te molitvene škole koja se počinje stvarati. Sigurno će reforma promijeniti navike koje smo ljubili i koje su zasluživale poštovanje. Zaista će zahtijevati napor koji nam neće biti u prvi čas ugodan. Ipak moramo imati pouzdanje i biti poučljivi. Religiozno i duhovno ozračje, koje se otvorilo s novom liturgijskom Konstitucijom, dostojno je udivljenja«.

Do tog udivljenja dolazi zbog njezinih velikih smjernica ili zbog velikog bogatstva kojim nas je obdarila koncilska liturgijska obnova. To je bogatstvo u prvom redu doktrinalnog značenja.

a) Doktrinalno obogaćenje

Zbog koncilske liturgijske obnove došlo je do važnog doktrinalnog, iako ne toliko spektakularnog, obogaćenja. Ono se odnosi na sakramentalnu teologiju. Znamo da je u sakramentalnoj teologiji započelo neko razjašnjavanje već godine 1944. U toj godini, upravo 30. studenoga, precizirala se stvarna uloga konsakranta kod biskupskog ređenja. God. 1974., s konstitucijom *Sacramentum ordinis*, ponovno je došlo do valorizacije polaganja ruku i konsekratorne molitve kod ređenja. Istovremeno se pronašao trostruki sastav sakramenta sv. reda. Nakon toga razjašnjenja

u sakramentalnoj teologiji, Koncil je trebao povući sve posljedice iz njega. Tako je on, protiv nekog upornog teološkog mišljenja, naglasio sakramentalnost episkopata i obnovio stalni đakonat. Nakon Koncila izdano je nekoliko dokumenata koji su istakli taj nauk.

Euharistijski sakramentat je središte sve liturgije i čitavoga crkvenog života. Razni dokumenti osvjetlili su to otajstvo: enciklika *Mysterium fidei* god. 1965.; Instrukcija *Eucharisticum mysterium* 1967. i *Institutio generalis* misala god. 1969. Ova posljednja dovela je do *Izjave* u mjesecu studenome iste godine i do precizacija koje su nadodane 26. III. 1970. definitivnom izdanju misala. Promjena koja je uvedena u formulu sakramenta potvrde, važne smjernice koje definiraju narav bolesničkog pomažanja i osvjetljenje sakramenta pokore, upotpunjuju sliku o pokoncilskom doktrinalnom obogaćenju.

b) Pastoralno obogaćenje

Drugo obilježje koncilske liturgijske reforme je pastoralno obogaćenje, koje se sastoji u tome da se od liturgije napravi velebno očitovanje crkvenog otajstva, istovremeno sjedinjenog i diferenciranog živog tijela. To se otajstvo posebno izražuje na molitvenim sastancima kada svi vjernici imaju jedno srce i jednu dušu.

U koncilskim dokumentima često je naglašena tema sastanka, zбора, asambleje, a razvijena je i u djelo stavljena u Općim uredbama misala i liturgije časova, kao i u Prethodnim napomenama svih obreda Pontifikala i Rituala. Zajednica je strukturirana, jer u njoj svatko ima svoju ulogu i svoje mjesto. Njezin ideal, »posebno očitovanje Crkve«, provjerava se »u punom i aktivnom sudjelovanju svega svetog Božjeg puka u istim liturgijskim slavljinama, osobito u istoj Euharistiji, u istoj molitvi, kod istog žrtvenika gdje predsjedava biskup okružen svojim presbiterijem i svojim službenicima« (SC 41).

Primjena tih načela zbunjuje mnoge naše navike i još je daleko od svoga potpunog ostvarenja. Ali, dokle god se ne shvati uloga svakog kršćanina u liturgiji, počinjat će se mnogo zbrke. Koncelebracija je mnogo doprinijela rješavanju toga pitanja. Ona je vodila svećenike da otkriju svoju vlastitu ulogu u euharistijskoj liturgiji, u kojoj se kao jedini konsekratori razlikuju od vjernika, i svoje mjesto uz biskupa s kojim tvore jedinstvo.

Što se tiče vjernika, oni više nisu »nijemi gledaoci«, na što se u svoje vrijeme tužio Pio XI. Veličanstvena aklamacija poslije konsekracije na usklik »Tajna vjere«, opomene koje celebrant ili đakon upravljaju puku da bi im usmjerili molitvu i razjasnili smisao obreda, zajedničko pjevanje »Oče naš«, sistemiranje sastava Liturgije časova itd., sve to doprinosi da se i puk aktivno angažira u liturgiji. Istina, tu i tamo postoji opasnost da se prijeđe u drugu skrajnost, tj. da puk preuzme mjesto u liturgiji koje pripada isključivo hijerarhiji.

Pastoralno usmjerenje liturgijske reforme nužno je dovelo do revizije liturgijskih knjiga, do znatne promjene u obredima i njihovoj disciplini, do stvaranja velikog izbora najrazličitijih liturgijskih formula, do izvjesne fleksibilnosti u rubrikama, do ovlasti Biskupskih konferencija kod uvađanja drugorazrednih liturgijskih elemenata, itd.

c) *Obogaćenje živim jezicima*

Treće, najsubstancijalnije obilježje liturgijske reforme, jest prelaz s latinskoga na žive jezike, što neki nazivlju »drugom jezičnom revolucijom«. Prva se naime zbila u 4. stoljeću prelazom s grčkoga na latinski. Budući da se ovaj drugi prelaz zbio neosjetljivo, ne bih ga nazvao revolucijom.

Prijevod raznih biblijskih i eukologičkih tekstova na žive jezike zahtijevao je divovski napor. Pri tome su se u početku osjetile velike poteškoće u mnogim zemljama zbog pomanjkanja stručnjaka i iskustva u tom poslu. Malo po malo se pronalazila sama metoda rada. Još mnogo vremena će trebati dok se sve ispravi i dotjera od onoga što se prevelo, osobito da se dođe do pravoga izraza koji će zazirati od intelektualizma i vulgarnosti. Neke su poteškoće od temeljnog značenja. Među te »neke poteškoće« može se ubrojiti i činjenica da su neki prevedeni tekstovi odmah postali anahronistični. Stoga će ih trebati zamijeniti s nekim drugim formularima, kao npr. opomene koje biskup upravlja ređenima. Prije nego li se stvore novi formulari, treba paziti kako oni zvuče u modernim jezicima. Među poteškoće od »temeljnog značenja« treba spomenuti: a) problem izbjegavanja jezičnih sukoba, u pokrajinama i gradovima s različitim jezicima, i spašavanja crkvenog jedinstva; b) potrebu minimalnog poznavanja latinskog jezika kod svećenika i vjernika, bez kojega je teško ostvariti internacionalne molitvene sastanke koji su danas učestali i c) potrebu čuvanja neprocijenjene muzičke baštine na latinskom jeziku.

Unatoč tim velikim i nerješnim problemima, ipak se može ustvrditi da uvođenje živih jezika u liturgiju znači neizmjereno bogatstvo za veliku većinu kršćanskog svijeta. Tim je liturgijska molitva postala razumljiva i zbog toga je ona izražaj i hrana vjere svih vjernika, a ne samo — kao što je bilo do sada — katoličkih elitnih krugova.

d) *Obogaćenje zbog istine i jednostavnosti*

Četvrto dominantno obilježje koncilske liturgijske reforme jest nastojanje oko istine i jednostavnosti. Istina nije uvijek bila prisutna u našim nekadašnjim ceremonijama: dovoljno o tome govore npr. katafalk koji je predstavljao prisutnost lijesa na misama za preminule. Toj istini

od sada treba da služe obnove uskrsne vigilijske iz 1951. god. i Velikog tjedna iz 1955. god., zatim Codex rubricarum iz godine 1960. te koncilski konstitucija o liturgiji i sistematizacija samih Časova.

Koliki se napor uložio oko pojednostavljenja liturgije, to dobro znaju stariji svećenici: mnoge molitve su nestale koje je trebalo tražiti po misalu i časoslovu, smanjila su se križanja i genufleksije, a nestalo je i komplikacije kod pontifikalnih obreda, itd. Posao oko pojednostavljenja liturgije započeo je s god. 1955., pojačao se Codex-om rubrika iz god. 1960. a dovršio se sukcesivnim dekretima koji se odnose na Ordo Missae. Pojednostavljenje je došlo do izražaja i u liturgičkom i u svetačkom kalendaru: htjelo se većma valorizirati nedjelju i povijest spasenja, istaknuti svetost svih kontinenata, svih razdoblja, svakog staleža i olakšati svetkovanje svetaca zapisanih u martirologiju. No, treba naglasiti da to pojednostavljenje nije svrha samom sebi, jer bi to značilo upasti u rigidnost i celebramost nekih reformi iz 16. i 18. stoljeća. Mora se budno paziti da se ne bi podcijenila potreba za simbolizmom koji je duboko ukorjenjen u ljudskoj duši i u samoj Bibliji. Treba također imati na pameti da liturgija zahtijeva ljepotu i sjaj što se, na žalost, danas lako zaboravi na veliku štetu Božjega puka. Naprotiv, pojednostavljenje za kojim ide liturgijska obnova želi učiniti liturgijske znakove rječitijima, razumljivijima, veličanstvenijima i uzvišenijima tako da se duša oslobodi svega što bi joj smetalo kod molitve, u jednu riječ, da se može moliti u duhu i istini.

e) *Biblijsko i euhologičko obogaćenje*

Peto obilježje liturgijske reforme jest biblijsko i euhologičko obogaćenje. U naše doba liturgija je više nego ikada prije velika, često puta jedina, odgojiteljica kršćanskoga puka. Stoga mu ona mora dati što je više moguće sve bogatstvo Božje riječi. Ubrzani ritam modernoga života teško se prilagođava ponavljanju istih molitvenih formula. Zbog toga su se u Misu uvela brojna predslavlja i nekoliko Euharistijskih molitava, a u sam Ritual vrlo opsežan izbor biblijskih tekstova s raznim molitvama. Uređenjem nedjeljnog ciklusa od tri i ferijalnog od dvije godine, Misa je obogaćena raznovrsnošću biblijskih čitanja, iako se može raspravljati o izboru tih čitanja, osobito onih historijskih iz St. Zavjeta, jer mogu u slušatelju izazvati neko čuđenje. Osim te poteškoće još je temeljniji problem novog lekcionara, pitanje biblijske spreme svećenika. Poteškoće koje svećenici pripisuju vjernicima zbog novog lekcionara često puta su njihove vlastite. Zato oni imaju veliku dužnost da ulože ozbiljni napor oko biblijske formacije. Ipak te poteškoće ne mogu dovesti u pitanje veliku korist koju im je donijela liturgijska obnova time što im je omogućila da se preko liturgije bolje upoznaju s Biblijom Staroga i Novoga Zavjeta. Časoslov je još više obogaćen biblijskom

i euhologičkom obnovom: različitost kratkih čitanja, sretno uvađanje na Večernji kantika N. Zavjeta, novo sistematiziranje biblijskih čitanja s vlastitim rezponzonijama, dnevno slušanje crkvenih otaca, brojni molitveni formulari na Jutarnjoj i Večernjoj. Sve to pomaže molitvi i duhovnome napretku.

f) *Obogaćenje euharistijske pobožnosti*

Na koncu, protivno od onoga što se tu i tamo čuje, čini se da je koncilska liturgijska obnova obogatila i samu euharistijsku pobožnost. Sigurno je da oživljuje vjeru glasno izgovaranje riječi posvećenja, aklamacija »Tajna vjere« i ispovijest vjere s »Amen« kod pričesćivanja. Pouka koju sadržavaju euharistijske molitve potaknut će vjernika da zajedno sa svećenikom prinosi Krista Gospodina. Sama koncelebracija otvorila je nove perspektive svećeničkoj duhovnosti, a pričest pod obje prilike, koja se dozvoljava u nekim prigodama, daje novu viziju Euharistije.

3. **Ostvarenje i uvjeti ostvarenja koncilske liturgijske reforme**

Promatrajući katolički svijet općenito, može se reći da je liturgijska reforma s veseljem primljena, izuzevši neke koji su pokazali otpor i protivljenje. No, njihov se broj sve više smanjuje. Najčešće je došlo do otpora sa strane onih koji su u liturgijskoj obnovi gledali rušenje duhovnoga blaga od kojega su živjeli. Mnogi su također s bolju i nostalgijom u duši pomišljali da usvajanje živog jezika znači prisilno bacanje u muzeje ogromnoga stoljetnog umjetničkog bogatstva. Koncil je pažljivo razmotrio sve te poteškoće, ali se nije mogao ne obazreti na potrebe »malenih koji su tražili kruha«, kako se izrazio Tridentinski sabor.

Ipak bismo mi svećenici i laici trebali imati više razumijevanja prema onima koji su zabrinuti zbog zlouporaba koje se počinjaju na raznim stranama katoličkog svijeta. Zbog tih zlouporaba neki žale za prošlošću, a neki smatraju da je potrebno sporije ići sa samom liturgijskom reformom.

a) *Zlouporabe*

Bilo bi neodgovorno kad ne bismo priznali zlouporabe u liturgijskoj reformi. Na njih su upozorili čak i sami službeni crkveni dokumenti: papa u raznim govorima, predsjednik »Consilium-a« svojim poslanicama koje je upravio pojedinim Biskupskim konferencijama, Kongregacije obreda, kulta i klera u raznim instrukcijama i objašnjenjima. Mjesto da opisujemo razne vrste tih zlouporaba, bit će bolje upozoriti na njihove uzroke.

Jedan od uzroka tih zlouporaba sigurno je nepoznavanje liturgijskih dokumenata, katkada čak i sa strane klera. Malo ih je koji su pročitali Opću uredbu Rimskoga misala i Liturgije časova. Mnogi nisu ni vidjeli latinska izdanja novih liturgijskih knjiga, nego ih poznaju jedino prema adaptiranim prijevodima. Liturgijske instrukcije su u više navrata objavljene u specijaliziranim časopisima. Ogromna masa vjernika, pa čak i klera, za njih je saznala jedino preko kratkih novinskih izvještaja, koji put tendenciozno prikazanih. Istovremeno su se širile razne informacije koje su pretendirale da točno spoznaju misao pape ili biskupa. Stoga bi, možda, svaki od nas trebao najprije stvoriti odluku da će pročitati sve liturgijske dokumente u cjelini.

b) Potreba duhovne, pastoralne i doktrinalne spremu

Zlouporabe su često puta znak naše nepripravnosti za liturgijsku reformu. Zaista smo bili iznenađeni liturgijskom reformom koja iziskuje duhovnu, pastoralnu i doktrinalnu spremu.

Liturgijska reforma najprije traži duhovnu spremu. Liturgija je molitva, egzigentna stvar koja traži ozbiljnu askezu i stalno pročišćavanje duše. Ona je razgovor s Bogom koji se odvija u poniznosti. Koliko puta, u privatnoj i zajedničkoj molitvi, upadnemo u manu farizeja koji se hvalio što nije kao drugi!

Molitva se ne sastoji u izražaju već u kontemplaciji. Liturgijska molitva nalazi svoju autentičnost ne u činjenici da se govori što se misli, već u činjenici da se misli što se govori: mens nostra concordet voci nostrae, kako nas poučava koncilaska konstitucija navodeći izreku sv. Benedikta (Sv. Benedikt, Regula monasteriorum, pogl. 19; SC 90).

Koliko li sve ima bučnih i užurbanih ceremonija, u kojima prorok Ilija ne bi pronašao Gospodina: non in commotione Dominus!

Današnji se čovjek teško sabire zbog užurbanosti života. To je razlog zašto mu nije lako prijeći od prolaznog uzbuđenja do sabrane molitve. Zato i danas odzvanja urgentno i zabrinuto molba Apostola: »Učitelju, nauči nas moliti se!« To je razlog zašto mnogi od omladine idu čak u Aziju da pronađu uzor kontemplativne molitve kojom bi svaki naš samostan i svaka crkvena zajednica morali pokazati na veličanstveni način.

Osim toga, liturgija je biblijska molitva. Ona se temelji na otajstvu spasenja, razmišlja o velebnim Božjim djelima i ponavlja ono što je Bog rekao ljudskim riječima. Zbog toga se uviđa potreba da nam ponovno Biblija postane onako bliza kao što je bila starim kršćanima, da ona ne bude samo intelektualni studij već meditacija.

Često s nekom nostalgijom spominjemo činjenicu da su celebranti prvih kršćanskih vjekova znali improvizirati molitvu. To znači da zaboravljamo uvjete u kojima je nastajala ta improvizacija. Ona nije bila poput nekih dnevnih konverzacija, već je bio razgovor protkan isključivo

biblijskim reminiscencijama: u njoj se nije htjelo širiti neke ideje, izraziti neku tezu, razviti neku temu, već se htjelo slijediti predaju primljenu od Gospodina. Što se više udaljavalo od početka kršćanstva, to je većma blijedila bistrina izvora. Zbog raznih doktrinalnih konfuzija 4. stoljeća bilo je potrebno formulirati stalne liturgijske molitve. Danas jednu od najvećih zapreka liturgijskoj obnovi tvori baš činjenica što nismo dovoljno ljudi Biblije koji »razmišljaju danju i noću o Božjem zakonu«.

Pomanjkanju osobne biblijske spremne možemo nadodati i pomanjkanje pastoralne spremne koju traži koncilska liturgijska obnova. Iako možda pripadamo mlađoj generaciji svećenika, možemo olako ostati privezani uz kazuistiku ili pasti u novi rubricizam ili biti sputani lijenošću. Svećenik kao odgojitelj svoga stada ne smije se u liturgijskoj obnovi ograničiti na aktualnu razinu dotičnoga stada. Naprotiv, njemu je dužnost da ga pridigne na veći stupanj vjere, molitve, kreposti. Isprika: »Ovaj liturgijski obred nadilazi mogućnosti mojih vjernika« nerijetko znači samooptuživanje: »Što sam napravio da bi oni mogli shvatiti taj obred?«

Svakako, glavni razlog zlouporaba i nereda, koji se tu i tamo susreću, dolazi, manje-više, od nedovoljne spremne onih koji bi trebali promicati liturgijsku obnovu.

c) *Sinteza i ekvilibrij*

Liturgija nas na vitalan način vodi do iskustva koje bismo mogli nazvati dijalektikom kršćanstva. Ona u sebi sadrži napetost koja stvara sintezu i ekvilibrij između prividno suprotnih stvari. Čovječanstvo ranjeno istočnim grijehom, malo je sposobno za sintezu i ekvilibrij. Čim se otkrije neka skrajnost u određenom smislu, odmah dođe do skrajnosti u protivnom smislu. Mjesto da se obe skrajnosti drže na uzdi, često se podliježe napasti i upada u takozvanu praktičnu »herezu«. Spomenimo kao primjer nekoliko tih suprotnosti od kojih autentična liturgija stvara sintezu i ekvilibrij.

Jedno od načela koncilske liturgijske obnove jest prilagođivanje potrebama našega vremena, mentalitetu i tradicijama raznih etničkih grupa, pokrajina, naroda, osobito u Misijama. Koncil je dao i norme po kojima bi se trebalo ostvariti to prilagođivanje. Danas se pak nalazimo u vremenu kad juridičke norme nisu kadre sačuvati nas od zlouporaba. Stoga je potrebno otkriti granice prilagođivanja u samoj naravi liturgijskog prilagođivanja: to je hijerarhijska molitva Crkve koja je za vjernike *lex credendi* i koja mora prenijeti poklad vjere bez okrnjivanja i zabluda, kako ističe Ignacije antiohijski.

Misa i sakramenti, koje svaki od nas doživljava u vlastitoj spiritualnosti, omogućuju nam da još dublje osjetimo jednu drugu dijalektiku.

S jedne strane su Božji darovi koje badava primamo, s druge strane smo mi koji možemo s tim darovima surađivati svojim obraćenjem i prinosom ili ih odbiti ne surađivajući s njima.

Liturgijski sastanci nam također pružaju primjer iste dijalektike. Vjernici dolaze na te sastanke jer su potaknuti milošću, jer su pozvani Božjim pozivom. Liturgijski je skup *Ecclesia Dei*, a ne *Ecclesia nostra*, »naša asambleja«, naš sastanak. Obilježje te Božje Crkve izrazuje prisutnost i predsjedateljska uloga onoga koji je primio sakramenat reda. Zaista, na tom sastanku treba da se stvori jedno srce i jedna duša.

Međutim, to jedinstvo i ta jednodušnost posebne su vrsti. Premda Božji puk ide skupa prema spasenju koje je tako zajedničko da »izvan Crkve nema spasenja«, ipak svaki kršćanin ima svoj vlastiti poziv i ima pravo na vlastitu intimnost s Bogom. Zato liturgija ne iscrpljuje sav duhovni život i, dosljedno, samo liturgijsko slavlje mora uvijek osigurati dvostruki aspekt: zajednički i osobni. S druge strane Božji je puk poput ljudskoga tijela čiji udovi imaju različite službe. Liturgija mora izraziti tu razliku, premda će nekada trebati poticati vjernike na aktivno sudjelovanje i dozivati im u pamet njihovo »kraljevsko svećeništvo«. Ipak se treba čuvati dviju skrajnosti: tendencije da se ne uvidi pravo značenje hijerarhije i inzistiranja na ulozi hijerarhije u liturgiji do te mjere da se vjernici pretvore u nijeme gledaoce za vrijeme liturgijskih slavlja. Karizmatične darove treba cijiniti i u liturgiji, ali i oni su podložni sudu hijerarhije. Tako je bilo na početku Crkve, kad je sv. Pavao stavljao red na liturgijskim sastancima, pa tako treba biti i danas kad se pojavljuju razne devijacije na području liturgije.

Zaključak

Sva teologija Crkve je u stvari povezana s liturgijom. Stoga nije čudno što se u liturgiji osjećaju veliki problemi dogm. konstitucije o Crkvi »*Lumen gentium*«, pa i čitavoga II. vatikanskog sabora, posebno pitanje odnosa univerzalne i partikularne Crkve. S pravom se onda pitamo: kako u liturgiji pomiriti univerzalnost i partikularnost u današnjem svijetu koji se istovremeno želi sjединiti i razjединiti pomoću raznih antagonizama? Crkva vrši djelo otkupljenja sjединjujući one koji su razjединjeni i odbacujući svaku razliku između Hebreja i Pogana, Grka i Barbara, roba i slobodna čovjeka. Kako u tome nastojanju za jedinstvom razlikovati opravdane osebnosti od zloporaba, kako naučiti da se sačuva i osjeti jedinstvo u dopuštenoj različenosti?

Odgovor na ta pitanja postaje još teži u liturgiji, u kojoj vjernik doživljuje otajstvo Crkve, jer se radi o njegovoj konkretizaciji. Ipak liturgija ne može biti mjesto eksperimentiranja raznih teorija. Povijest jasno svjedoči da su u svim razdobljima postojale ekleziološke zablude koje su štetno djelovale na liturgiju i na samo pastoralno djelovanje.

Tako je u 3. i 4. stoljeću nastalo pitanje valjanosti sakramenata koji su podijeljeni izvan crkvenoga jedinstva; u Srednjem vijeku je prodiranje političkih shvaćanja u ekleziologiju urodilo velikom zabunom; u 16. stoljeću reformatori su stavili u pitanje cijelu sakramentalnu baštinu, i to u ime povijesti i povratka prvotnom kršćanstvu. Danas se istovremeno sve te tendencije ponovno pojavljuju u ekleziologiji. Možda ćemo se spremnije i uspješnije njima oduprijeti ako prihvatimo ispravno shvaćenu pouku povijesti, a ne izopačeno kako je prikazuju neki brzopleti pisci po raznim divulgatornim časopisima s nakanom da bi opravdali svoja razorna mišljenja!

Konačno, ako se u današnjoj neizvjesnosti osjećamo previše zabrinuti, ponovimo molitvu učenika iz Emausa: »Ostani s nama, Gospodine, jer je blizu večer i dan je već na izmaku«. Krist je sa svojom Crkvom sve do konca svijeta. Mi ćemo ga prepoznati u lomljenju kruha.

PRIMLJENE KNJIGE

Dr Ivan Pavić: RADOSNA VIJEST. Deveto prerađeno izdanje katekizma za 2. i 3. razred s posebnom pripravom za prvopričesnike. Izdalo HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1975. Cijena 25 din. Narudžbe kod izdavača: Trg kralja Tomislava 21, 41000 Zagreb.

Fra Mario Jurišić: NADGROBNI NATPISI, Metković 1975. Knjižica od 80 stranica prvi je priručnik na hrvatskom jeziku o tom predmetu. U njoj se nalazi vrlo mnogo prijedloga za nadgrobne natpise. Prijedlozi su uzeti iz SP Staroga i Novoga Zavjeta kao i iz obnovljene liturgije. Knjižica za nas ima osobitu važnost jer je pisac, obilazeći velika gradska i mala seoska groblja širom naše domovine, ispisao i u knjižicu donio one natpise za koje je smatrao da su najljepši i da bi mogli poslužiti kao primjeri natpisa na kršćanskim grobovima.

Sve to knjižicu preporučuje, osobito svećenicima, jer će im ona biti od velike pomoći u nastojanju da i natpisi kršćanskih grobova odišu kršćanskim duhom. Cijena 15 din. Narudžbe: Fra Mario Jurišić, 58320 Baška Voda.